

МОДЕЛЬ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ І ЇЇ ФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ВИЩОЇ ШКОЛИ

В статтє даєтєя обоснованіє структурної моделі формирова́ннєя лїчності соременного учите́ля и усло́вий, при соблюденнїи которих она мо́жет бѣть успєшно реалїзована в педагогїческом процесє высшеї школы.

The paper deaals wıtv the groundıng of the structural pattern of modern teacher personality as well as the condıtıous of its successful realısatıon in higher school educatıonal process.

Сучасне суспільство характеризується підвищенням ролі людського фактора в його подальшому розвитку й удосконаленні. Рїст обсягу наукової інформації, стрїмке розширення бази знань, яки використовують фахівці рїзних галузей для вирїшення професійних завдань припускає модернізацію навчального процесу у вищїй школі, пошук шляхів розвитку інтелектуального потенціалу майбутніх фахівців, що ускладнює у свою чергу професійні функції педагогїчних кадрів і зміст їхньої підготовки в умовах вищої педагогїчної школи.

Традиційна навчально-методична модель, що використовується на рїзних етапах реалїзації освітньої системи, не забезпечує ефективного вирїшення якісної освіти й підготовки педагогїчних кадрів, здатних на сучасному рівні вирішувати проблеми, що стоять перед системою освіти.

Сьогодні вчитель, що передає знання й уміння в готовому вигляді, не володіє навичками дослїдницької роботи, оперативного пошуку, відбору й використання інформації, не користується попитом у суспільствї. Традиційна система авторитарного навчання, заснована на передачі й відтворенні в готовому вигляді навчальної інформації, не тїльки не вирішує завдань якісної освіти підростаючого покоління, але й перешкоджає розвитку творчої особистості, закрїплюючи в нїй шаблонне мислення, й тим самим блокує творчий пошук. Зібрані дані дозволяють говорити про рїзке падіння інтересу до знань не тїльки серед учнів, але й у студентському середовищі.

Причини такого положення варто шукати в підготовці педагогїчних кадрів, формалїзмі й використанні при цьому

застарілих методик і технологій навчально-виховного процесу. Реформування системи вищої педагогічної освіти передбачає в першу чергу заміну авторитарної системи навчання на особистісно-орієнтоване навчання. В основі особистісно орієнтованої системи навчання лежить процес пізнання як активна пізнавальна діяльність, беручи участь у якій кожен студент конструє себе як особистість й як елемент соціуму в житті, творчості й освіті.

Вища школа покликана залучити майбутніх фахівців до творчого пізнання, забезпечити умови для самоконструювання й самозростання їхнього інтелектуального багажу. Залучення до пошуку й вирішення проблемних завдань поєднано зі стимулюванням розвитку в студентів творчого мислення, організаційних й управлінських здібностей. Проблемний підхід до підготовки кадрів ставить перед викладачами вищої школи складні завдання, вирішення яких неможливе без допомоги методики та технології, побудованої на передачі і відтворенні навчальної інформації. Викладач повинен володіти мистецтвом вибору методів, форм навчання, засобів оцінки, що підкреслюють інтелектуальні можливості кожного студента, його погляди і ціннісну позицію, персональний підхід до вирішення навчальних проблем, здібності бачити ситуацію, творчо вирішувати її, проявляючи при цьому індивідуальний стиль мислення.

Нова парадигма вищої освіти й навчання визначає особистісні, професійні якості, якими повинен володіти викладач вищої школи. Педагогічна майстерність його виявляється не в тому, що він викладає навчальний матеріал як набір загальноновизнаних наукових істин, а здійснює й організує процес проблемно-орієнтованої, дослідницької, навчально-пізнавальної діяльності. Його мистецтво складається з уміння забезпечити необхідні умови для творчої самостійної роботи студентів, підтримці їхньої ініціативи, самодіяльності, не нав'язуючи при цьому власної позиції й способів рішення пізнавальних завдань. В умовах особистісно-орієнтованого навчання необхідно піклуватися про те, щоб кожен студент був повноцінним "співучасником" навчального процесу, розділяючи з викладачем відповідальність за процес і результати пізнавальної діяльності. Навчальна інформація, що засвоюється майбутніми фахівцями в навчальній діяльності, набуває особистісного сенсу, стає цінністю для кожного студента.

Результативність навчання досягається лише в тому випадку, якщо майбутній фахівець сприймає навчальний матеріал як особистісно значимий, а освітній підсумок оцінюється за критеріями, істотними для конкретної особистості. Особистісний зміст навчального матеріалу виникає лише в процесі взаємодії, співробітництва й співтворчості в системі відносин “викладачі-студенти”.

Навчання, побудоване на педагогічній взаємодії, співробітництві й співтворчості, вимагає високого професіоналізму викладача, здатності визнати за кожним студентом право на власну думку, особисту позицію й індивідуальний стиль діяльності. Далеко не кожен викладач вищої школи готовий до такого рівня взаємин у навчальному процесі. Більшість із них, як показує практика, віддають перевагу знаннєвій парадигмі, предметному навчанню, простій передачі свого досвіду й знань студентам, тому що “так легше працювати”.

Заміна сформованих стереотипів в університетській практиці передбачають кардинальну перебудову технологій й методик підготовки педагогічних кадрів. Прагнення модернізувати вищу педагогічну освіту в світлі вимог Болонського процесу не завжди дає позитивні результати. Потреба в уніфікації вищої школи нерідко ігнорує специфіку педагогічної освіти й особливості підготовки педагогічних кадрів. Перехід вищої школи на комерційну основу негативно позначається на якості педагогічної освіти. Невизначеність статусу вчителя-бакалавра з урахуванням специфіки педагогічної праці, а також відсутність потреби у ньому в шкільній практиці негативно позначається на іміджі вчительської професії.

Ще Я.Коменский писав, що немає нічого гірше, ніж половина знань. У педагогічній практиці важко поставити межі між щаблями навчання й вимогами до особистості вчителя. Дотепер серйозно ніхто не довів, на якому щаблі навчання від учителя потрібно більше творчості, гуманізму, сподвижництва. І, якщо деякі вважають, що в початковій школі може працювати вчитель, не підготовлений до творчого пошуку, нестандартному вирішенню педагогічних завдань, а в старших класах – вчитель-магістр, здатний до дослідницької роботи, то вони глибоко помиляються. Тому що у своїй основі будь-яка педагогічна праця – творчість. І в початковій, і в старшій школі потрібен педагог, що

оволодів методикою творчої роботи, нестандартного вирішення педагогічних проблем, здатний у кожному учні бачити неординарну особистість, перспективу його духовного й морального росту, громадського становлення.

К.Д.Ушинський вважав, що тільки особистістю можна виховати особистість і мав у цьому рацію. Зовсім не випадково вітчизняні й закордонні педагоги в підготовці педагогічних кадрів велике значення надають становленню професійних якостей вчителя, громадському дозріванню й соціалізації його особистості. Багатогранність професійних якостей особистості вчителя припускає й багатогранність його професійно-педагогічної підготовки.

В основі структурування змісту цієї підготовки повинна лежати професіограма, тобто професіографічний опис його особистості. Протягом всієї історії становлення педагогічної вищої школи приділялася увага розробці моделі особистості вчителя (Н.В.Кузьміна, В.А.Сластьонін, А.І.Щербаков й ін.). Але повністю ця проблема не вирішена й сьогодні.

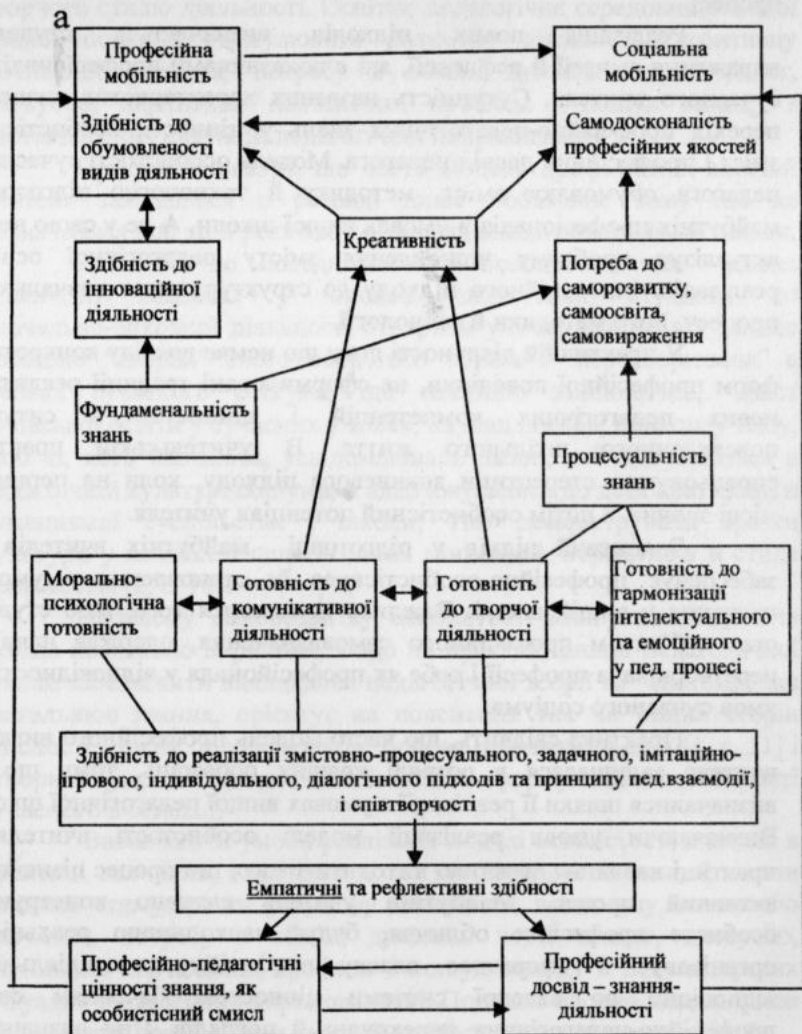
Ускладнення функцій педагогічної праці визначає багатоаспектність і багатогранність вимог до професійних якостей вчителя, викладача. Зі зростанням ролі інтелектуальної праці в суспільстві підвищуються вимоги до компетентності педагогічних кадрів. Основу сучасної професіограми особистості вчителя повинні становити професійно-педагогічні компетенції. Надамо наочно модель особистості сучасного вчителя для того, щоб наочно побачити необхідність якісної освіти й предмета діяльності сучасного вчителя.

З табл. 1 видно, що педагогічні кадри повинні відзначатися професійною й соціальною мобільністю й прагненням постійно вдосконалювати професійні якості. Основним в особистості вчителя виступає його здатність до інноваційної творчості, саморозвитку, самоствердженню й самовираженню в професійній діяльності.

Інновації припускають фундаментальність і процесуальність знань, без яких не може бути сформована морально-психологічна готовність, що поєднує в собі готовність до комунікативної, творчої діяльності й гармонізацію інтелектуального й емоційного факторів у педагогічному процесі.

Модель особистості вчителя

Основа – професійно-педагогічної компетенції, представлення якісної педагогічної освіти, предмета діяльності сучасного вчителя

Рівень сформованості готовності визначає здатність учителя реалізувати в практичній діяльності змістовно-процесуальний, задачний, імітаційно-ігровий, діалогічний, індивідуальний підходи й принципи педагогічної взаємодії, співробітництва й співтворчості в навчально-виховному процесі.

Реалізація нових підходів визначається ступенем вираження емпатії й рефлексії, які є показниками професіоналізму сучасного вчителя. Сукупність названих характеристик визначає перехід професійно-педагогічних знань у цінності, особистісний зміст і професійний досвід педагога. Модель особистості сучасного педагога обумовлює зміст, методiku й технологію підготовки майбутніх професіоналів в умовах вищої школи. А це у свою чергу актуалізує проблему відновлення змісту педагогічної освіти, реалізацію інноваційного підходу до структурування навчального процесу, його методики й технології.

У практичній діяльності поки що немає досвіду конкретних форм професійної поведінки, не сформировані традиції реалізації нових педагогічних компетенцій і цінностей в ситуації повсякденного шкільного життя. В учительській практиці спрацьовують стереотипи знанневого підходу, коли на першому місці знання, а потім особистісний потенціал учителя.

Знанневий підхід у підготовці майбутніх вчителів не забезпечує професійно-особистісного їх становлення в умовах навчання у вищій школі. Важливо домагатися того, щоб студент став суб'єктом професійного самовизначення, одержав навички перетворювача професії і себе як професіонала у відповідності до умов сучасного соціума.

Практика свідчить, що часто модель професійного вигляду вчителя залишалася в розряді кращих побажань, тому що не визначалися шляхи її реалізації в умовах вищої педагогічної школи. Визначаючи умови реалізації моделі особистості вчителя в практиці навчання, важливо виходити з того, що процес пізнання – активний процес. Майбутній учитель активно конструює особисте професійне обличчя, будує навколишню реальність, організовує й оформлює власну професійну життєдіяльність відповідно до власної системи цінностей, баченням світу, професійно-педагогічних переконань й поглядів. При визначенні

основних структурних компонентів “Моделі умов формування особистості вчителя” важливо враховувати, що для кожного студента варто забезпечити особистісну спрямованість навчальної роботи, можливість для професійного росту й постійного вдосконалення професійних якостей, педагогічної позиції й творчого стилю діяльності. Освітнє педагогічне середовище вищої школи повинне стимулювати розумову діяльність, позитивну мотивацію вчителя, потребу в обміні думками через діалог, дискусію, вирішення навчальних проблем і пошук виходу з нестандартних ситуацій педагогічної направленості.

Практика показує, що часто модель професійних якостей вчителя залишалася в розряді лише побажань, тому що не визначалися шляхи її реалізації в умовах вищої педагогічної школи.

Неможна не погодитися з Г.Солодовою, яка пише: “Сьогодні важливо у процесі підготовки студента до навчально-виховної діяльності створити умови, у яких він займає позицію “творця” свого особистого образу і “перетворювача” в умовах сучасного соціума, що постійно змінюються. Зміст вузівської освіти у сучасних умовах, на наш погляд, полягає у тому, щоб ті, кого навчають, усвідомлювали зміни, які відбуваються в педагогічній культурі соціума, й адаптовувалися до демократизації й гуманізації суспільства і школи, тим демонстрували зразки культури у контексті педагогічних цінностей, нормативів й стиля діяльності” [2, с. 70].

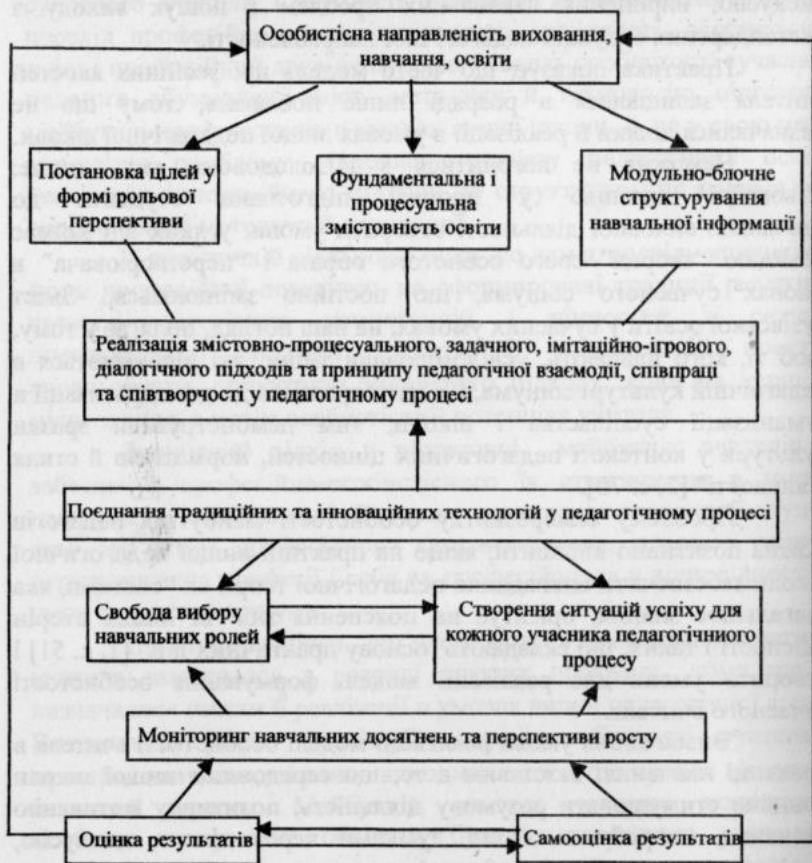
Проблему саморозвитку особистості майбутніх педагогів можна позитивно вирішити, якщо на практиці вищої педагогічної школи забезпечити викладання педагогічної теорії як “системи, яка узагальнює знання, орієнтує на пояснення тих чи інших сторін дійсності і таких, що складають основу практичних дій” [1, с. 51] і створити умови для реалізації моделі формування особистості сучасного вчителя.

Визначаючи умови реалізації моделі особистості вчителя в практиці навчання, важливим є те, що середовище вищої школи повинне стимулювати розумову діяльність, позитивну мотивацію навчання, потребу в обміні думками через діалог, дискусію, вирішення навчальних проблем і пошук виходу з нестандартних ситуацій педагогічної спрямованості. Подаємо наочно модель умов формування професійних якостей майбутнього вчителя у табл. 2.

З табл. 2 видно, що створення умов для прояву інтелектуально-морального достоїнства кожного студента, прояву його індивідуального стилю діяльності, персонального підходу до вирішення педагогічних проблем неможливо без здійснення особистісно-орієнтованого навчально-виховного процесу.

Таблиця 2.

Модель умов формування особистості вчителя

Реалізація нових підходів до навчального процесу забезпечує єдність традиційних й інноваційних технологій на навчальних заняттях у вищій школі. Процес професійного становлення буде успішним, якщо забезпечити для кожного студента волю вибору ним навчальних ролей і створення ситуації успіху. Ефективність багато в чому залежить від систематичності й цілеспрямованості моніторингу навчальних досягнень студентів, своєчасної й об'єктивної оцінки й самооцінки результатів їхнього професійного росту.

Таким чином, чіткий професіографічний опис особистості сучасного вчителя, що сьогодні покликаний вирішувати проблеми одержання якісної освіти й підготовки молоді до життя в сучасному суспільстві, забезпечення у вищій школі необхідних умов для реалізації моделі у вузівській практиці створюють можливість підготовки конкурентноздатних педагогічних кадрів і модернізування роботи вищої педагогічної школи відповідно до міжнародних стандартів.

Література

1. Краевский В.В. Общие основы педагогики. – М., 2003.
2. Солодова Г. Профессиональное самоопределение студентов в контексте изменяющегося социума // Педагогика, 2007. – № 4.

І.А.Кравцова, Л.В.Бурман

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Сегодня невозможно воспитать полноценное поколение, способное построить гуманное общество, без усвоения детьми норм моральной культуры. При формировании первооснов моральной культуры младших школьников необходимо делать акцент на украинских национальных традициях уважения к старшим и милосердия. Эти традиции пробуждают чувства национальной гордости, доброжелательности, толерантности.

Nowadays, it's impossible to adequately bring up. The generation able to build a humanistic society without children bearing of the norms of moral culture. Teaching be based on Ukrainian national traditions of respect of old people. There traditions bring up the sense of national dignity tolerance.

Гуманізація школи передбачає зміну пріоритетів у вихованні, вивчення рідної мови, знання дитини про свій народ, про саму себе, взаємозв'язок людини з природою; це вміння самоорганізації та саморегуляції, ціннісні орієнтації стосовно різних форм спілкування людини з людиною і природою, турбота про здоров'я та емоційне благополуччя дітей. Вона потребує методологічно правильного і методично вмотивованого співвідношення між етнічним, загальнонаціональним і загальнолюдським компонентами.

Але процес гуманізації школи ускладнюється переходом суспільства до нових економічних відносин, дестабілізацією життя, зростанням злочинності, невиконанням законів та ін. Отже, є гостра необхідність у таких педагогічних засобах, які б могли протистояти негативному впливу на дитину.

Гуманізація початкової школи сприяє формуванню у дітей гуманістичного мислення, розуміння сенсу життя людини, яка за будь-яких умов має бути самоцінною.

Питання морального виховання ще ніколи не поставало у нашому суспільстві так гостро, як нині.

Моральні засади особистості формуються у ранньому дитинстві. Перші елементарні уявлення про те, що добре, а що погано, діти отримують ще до школи, вдома, в сім'ї і в дитячому садку.

Використання моральних зв'язків художньої літератури, інсценізацій, практичних вправлянь, колективно-творчих справ, урахування потреби молодшого школяра в емоційній насиченості подій, ігрових ситуаціях допомагає учням побачити практичну значущість моральних знань, умінь і навичок у щоденному житті.

Свого часу В.Сухомлинський стверджував, що одних лише знань недостатньо для того, щоб вони керували поведінкою людини. Знання повинні проходити через емоційну сферу, тобто переживатися. Дитинство повинно стати школою виховання емоційної культури учнів, емоційної тонкості, чуйності, культури стосунків між людьми. М.Добролюбов зазначав: "Переконання і знання тільки тоді можна вважати істинними, якщо вони проникли всередину людини, злилися з її почуттями".

"Під моральними почуттями треба розуміти таке емоційне ставлення до поведінки інших людей і до своєї власної, яке

відображає суспільну мораль, моральні традиції, реальне ставлення людей одне до одного". У моральних почуттях виражене переживання людини щодо вчинків і дій, які регулюються нормами моралі. Тільки тоді, коли знання стануть емоційно відображеними, вони перетворяться у реальне спонукання до діяльності, у мотиви вчинків. Потрібно не тільки викликати в особистості почуття, а й підтримувати їх, щоб вони перейшли у внутрішній план, перетворилися в риси характеру. Учителю необхідно подбати про створення умов для виникнення тієї почуттєвої основи, яка необхідна для справжнього співпереживання іншій людині, розуміння її проблем, прагнення надавати допомогу, виявляти співчуття.

В.Сухомлинський звертався до молодих педагогів: "Наша місія – готувати людину до життя в суспільстві, в колективі, серед людей, а суспільне життя – це нескінченна різноманітність доторкань людини до людини, серця до серця, почуття до почуття... Незмірно важче, ніж навчити читати й писати, розуміти закони електричного струму і таємниці будови мікрочастинок, – незмірно важче навчити юного громадянина відчувати поряд себе людину з її багатогранними потребами, відчувати нескінченну різноманітність станів людської душі – радість і горе, мудре натхнення творчості і сум, потребу в допомозі і співчуття. Учїться читати людську душу... Учїться брати близько до серця чужі радощі й тривоги. Продовжуйте себе в своїх вихованнях найбагороднішою людською потребою – потребою в людині. Нехай людина буде для вашого виховання дорожчою за всі цінності світу" [4, с. 404].

Молодший шкільний вік – важливий етап формування в дитини ставлення до навчальної діяльності як відповідальної суспільно значущої праці. Протягом цього періоду дитина оволодіває значним обсягом знань, умінь і навичок, збагачується її досвід соціальної поведінки, формуються перші, відносно стійкі ціннісні орієнтації, відбувається розвиток вищих почуттів – моральних, інтелектуальних, естетичних [3, с. 33]. У молодшому шкільному віці закладаються основи особистості дитини, визначаються її моральні уявлення. Основною особливістю розвитку особистості в молодшому шкільному віці є зміна її соціальної позиції: дитина приступає до систематичного навчання,

стає членом шкільного і класного колективів. Змінюються стосунки з дорослими, головним авторитетом стає вчитель. Завдання дорослих щодо молодшого школяра в цей період полягає в тому, щоб сформувавши в нього позицію учня, підвести його до розуміння нових обов'язків [1, с. 137].

Прихід до школи істотно змінює стиль життя, зміст і організацію діяльності дитини. Нова роль учня, нова навчальна діяльність, щоденні навчальні обов'язки – усе це пов'язане з певними правилами, нормами, якими необхідно керуватися, щоб відповідати уявленню про “школяра”, “учня”. У навчальній та пізнавальній діяльності учні знайомляться з цими правилами, вчать діяти відповідно до них. Певна моральна норма ніби “спаюється” з конкретною ситуацією. Дитина часто “піднімається” до узагальнень про моральні норми як орієнтири гідної поведінки, гідних стосунків з людьми. Таке узагальнення – одна з необхідних ланок морального розвитку.

Процес морального формування особистості поєднує в собі розвиток моральної свідомості, моральних почуттів і моральної поведінки.

Моральна поведінка молодшого школяра формується поступово, з набуттям досвіду. На думку психологів, формування моральної поведінки відбувається в такій послідовності: життєва ситуація – морально-чуттєве переживання – моральне осмислення ситуації і мотивів поведінки – моральний вибір учинку – вольовий стимул – моральний учинок – моральна спрямованість поведінки – моральна якість. І сформувавши поведінку особистості – насамперед означає виховати її волю.

Спеціально підібрані форми діяльності (психолого-педагогічний тренінг, сюжетно-рольові, ділові ігри, ігри-мандрівки та ін.), запровадження системи учнівського самоврядування надають можливості для виявлення ініціативи та активності молодших школярів, роблять їхнє життя насиченим, цікавим, різноманітним і творчим. Водночас це виробить у дітей свідоме ставлення до моральної норми, сприятиме злиттю знань і дії.

Нині неможливо виховати повноцінне покоління, здатне побудувати гуманне суспільство, без засвоєння дітьми норм моральної культури. При формуванні першооснов моральної

культури молодших школярів необхідно робити акцент на українських національних традиціях поваги до старших і милосердя. Ці традиції пробуджують почуття національної гідності, доброзичливості, толерантності. Умовами формування першооснов моральної культури молодших школярів можна вважати:

- прилучення учнів (у доступних їм з огляду на вікові особливості формах) до духовного життя народу через його мову і культуру;
- прилучення молодших школярів до різноманітної художньо-естетичної діяльності, що ґрунтується на знаннях історії та побуту українського народу;
- підпорядкування діяльності вихованців морально ціннісним орієнтаціям національного менталітету українців: бути щедрим, розуміти інших, співчувати людям.

Робота щодо формування моральної культури молодших школярів, яка ґрунтується на традиціях поваги до старших, милосердя, має бути побудована з урахуванням принципу культуровідповідності виховання. Сучасне трактування цього принципу передбачає, що виховання базується на загальнолюдських принципах культури і становлення її відбувається відповідно до цінностей культури свого народу.

Одним із завдань при формуванні першооснов моральної культури є виявлення механізму впливу таких традицій, як повага до старших і милосердя на становлення і розвиток першооснов моральної культури. Такий вплив відбувається у процесі формування ціннісного ставлення до людини на основі потреби і спілкуванні. Моральну діяльність викликають моральні потреби, проте і розвиток моральних потреб, у свою чергу, зумовлений закономірностями моральної діяльності. Спілкування потребує різноманітних форм регуляції, серед яких чи не найважливішою є мораль. Моральні норми регуляції спілкування, що виникли на основі суспільної необхідності, багаторазово повторюються у практиці людського спілкування набувають самостійних форм, реалізуються у взаєминах людей і, таким чином, перетворюються в об'єкт людських потреб.

Задоволення потреб у гуманізованому спілкуванні неможливе без взаємодопомоги, взаємопідтримки,

взаєморозуміння, співчуття та співпереживання. Значний потенціал таких форм людської взаємодії закладений у традиціях українського народу, зокрема в традиціях поваги до старших, милосердя. Проте не менш важливим компонентом впливу традицій на особистість є оцінка взаємин людей. Моральне регулювання і моральна оцінка наявні у всіх видах людської діяльності, для моральної діяльності вони мають першочергове значення.

Моральні вимоги й оцінки дитина засвоює з перших років життя. Це виявляється у поведінці, є підвалиною подальшого розвитку особистості, дедалі складнішого. У цей час дитина залежить від оточення, від моральної досконалості рідних та близьких, від уваги вчителя, від ставлення до неї дорослих і однолітків. На те, як дитина засвоює моральні вимоги, впливають емоційні, естетичні фактори, а також фізичний стан організму, зумовлений як зовнішніми чинниками, так і індивідуальними особливостями.

Наші діти стикаються з багатоманітністю об'єктивних можливостей чинити так або інакше. Саме у національному духовному середовищі маємо шукати першооснови вибору моральних цінностей та усвідомленого їх засвоєння.

Кожен народ має свої, притаманні тільки йому риси, якості. У сукупності вони утворюють національний характер, або психологічний склад, менталітет. Вони знаходять вияв у національній культурі і традиціях народу. Зокрема в українському етносі яскраво виявляються специфічні особливості морального виховання: етика взаємин, уявлення про щастя, поняття про пристойність, про красиве й некрасиве, розуміння, що таке доброта, ввічливість, тактовність, стриманість.

У формуванні першооснов моральної культури неможливо не враховувати вплив національного характеру (він охоплює систему якостей не окремого індивіда, а великої групи – нації). Формується національний характер упродовж століть, вбираючи кращі риси представників нації під впливом історичних, релігійних та інших чинників. Характерними рисами українського національного характеру є щедрість, совісність, увага до інших, повага до людини, працелюбність, милосердя та ін. Ці якості й становлять змістову основу моральної культури.

Прилучення до українських національних традицій (бути чемним, милосердним, поважати старших) треба починати з вивчення культурних цінностей українського народу. Враховуючи вікові особливості дітей, будувати свою роботу так, щоб успадкування культурних цінностей молодшими школярами відбувалося за принципом – від близького до далекого. Тобто діти повинні виховуватися на найкращих традиціях сім'ї, свого роду, міста, краю, регіону, країни.

Зважаючи на складність і значущість сучасної освіти, її метою має стати моральне самоусвідомлення, виховання та розвиток духовних якостей. Кожній дитині необхідно прищепити, так би мовити, смак до духовного життя.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості. Кн. 2. – К.: Либідь, 2003. – С. 137-141.
2. Бех І.Д. Вчинок у морально-духовному розвитку особистості // Поч. школа. – 2006. – №6. – С. 11-13.
3. Люблінська Г.О. Дитяча психологія. – К.: Вища школа, 1974. – С. 33.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1976-1977. – Т.5. – С. 404-405.

Л.Ю.Пузанова

СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В данной статье теоретически обосновывается структурная модель педагогической подготовки студентов к превентивной деятельности с учащимися начальной школы, конкретизируются структурные компоненты модели, реализация которых позитивно влияет на качество подготовки педагогических кадров.

In this article it is theoretically grounded the structure model of pedagogical raining the students' preventive activity with the pupils of the primary school and rended concrete its structure components of , realization of which positively gives influence on the quality of preparation of the pedagogical specialists.

Розбудова українського суспільства, зміна соціально-економічних умов поряд із позитивними явищами в державі, на жаль, спричинили ряд негативних явищ. Актуальність професійної підготовки майбутніх педагогів до превентивної діяльності визначається насамперед соціальним замовленням. Саме превентивне виховання передбачає науково обґрунтовані та своєчасно вжиті заходи, які спрямовані на запобігання різного роду відхилень – соціальних, моральних, педагогічних.

Превентивна діяльність педагога, вихователя, класного керівника знайшла відображення у працях В.М.Альфимова, М.І.Босенко, В.М.Оржеховської, Н.Г.Ничкало, О.І.Пилипенка, Г.М.Сагач, В.Г.Слюсаренка та ін.

Значна увага в зазначених наукових дослідженнях приділяється теоретичним аспектам підготовки студентів. Проблема підготовки педагогів до превентивного виховання недостатньо розроблена в науковій літературі. Вивчення досвіду практичної діяльності вчителів свідчить про те, що цілісна система професійної підготовки студентів до цього виду роботи у вищій школі не створена. Проблема організації спеціально зорієнтованої підготовки педагогів до превентивного виховання у програмах ВНЗ ще недостатньо осмислена і не має наукового обґрунтування.

Виявленні під час констатувального експерименту недоліки в підготовці студентів до професійної діяльності обумовили необхідність проведення формульовального експерименту.

Отримані дані під час констатувального експерименту дозволили визначити характер, задачі й основний зміст дослідно-експериментальної роботи. Під час формульовального експерименту була зроблена спроба довести експериментальним шляхом те, що виявлена й теоретично обґрунтована сукупність педагогічних умов забезпечує результативність педагогічної підготовки студентів до превентивної діяльності з молодшими школярами.

На основі отриманих даних під час констатувального експерименту виявлено недоліки в педагогічній підготовці студентів до превентивної педагогічної діяльності. Аналіз змісту й принципів її організації дозволив говорити про недооцінку превентивних дій учителя й переоцінку корективних способів у його роботі з молодшими школярами. Недооцінка теоретичних основ превентивної педагогіки в змісті загальнопедагогічної

підготовки студентів обумовила низький рівень їхньої готовності до превентивної педагогічної діяльності.

Виявлені недоліки у практиці ВНЗ підтвердили необхідність модернізації педагогічної підготовки студентів до превентивної роботи з учнями початкової школи. Оновлення змісту педагогічної освіти припускало введення курсу “Основи превентивної педагогіки”, “Практикум вирішення педагогічних задач” і тренінг “Розвиток емоційної й поведінкової гнучкості вчителя”. Ці курси покликані розкрити специфіку діяльності педагогічної підтримки та попередити закріплення негативного досвіду поведінки дітей, конкретизувати шляхи попередження педагогічної занедбаності дітей, забезпечити систематичну та цілеспрямовану роботу з формування готовності студентів до превентивної роботи з молодшими школярами.

Оновлення змісту педагогічної освіти пов'язано з використанням нових педагогічних технологій. У педагогічній літературі багато робіт видатних вчених присвячено пошуку нових технологій, обґрунтуванню їхньої сутності, стратегії й тактики. У практиці одержали визнання положення про сутність педагогічних технологій (В. Кларина [1, с. 87], А. Нісімчук [2, с. 386]) і виховних технологій (О. Дубасенюк [3, с. 48], Н. Щуркова [4, с. 189]); про зміст технологій особистісно-орієнтованого навчання (Е. Бондаревська [5, с. 352], Є. Зеєр [6, с. 21], О. Савченко [7, с. 3], В. Серікова, І. Якиманська) і технологій навчання у вищій школі (О. Околетова, О. Пехота, А. Савельєва); тренінгових технологій (В. Натарова, Л. Петровська, Т. Яценко [8, с. 81]). У роботах багатьох дослідників переважають корекційні методи, педагогічний вплив, але, на жаль, недооцінюється педагогічна взаємодія в системі відношень “вчитель – учень”.

Новизна нашого підходу до розробки технологічного аспекту педагогічної підготовки студентів полягає у використанні превентивних принципів педагогічної діяльності, що забезпечують особистісну спрямованість і демократичний стиль діяльності вчителя. Сукупність педагогічних умов обумовило необхідність розробки структурної моделі підготовки студентів університету до превентивної діяльності, результатом якої має стати сформованість високого рівню їхньої готовності до превентивного виховання й навчання молодших школярів (рис. 1).

Структурна модель підготовки студентів до превентивної діяльності

При розробці структурної моделі за основу були взяті наступні положення:

1. Створенню моделі має передувати ознайомлення студентів зі специфікою превентивної діяльності вчителів початкової школи й особливостями його особистості, стилю діяльності й професійної позиції.

2. Структурні компоненти моделі мають бути представлені як взаємозалежні та давати чітке уявлення про професійні якості майбутнього вчителя початкових класів, про задачі, які він повинен вирішувати в процесі превентивної діяльності, і знання, що конкретизують теоретичні основи педагогічної підтримки й попередження педагогічної занедбаності дітей.

3. Зміст структурних компонентів моделі має поєднувати в собі не тільки загально-педагогічні знання, але й знання, що розкривають сутність, форми, способи превенції в педагогічному процесі, специфіку вікових і психологічних особливостей молодшого шкільного віку, причини педагогічної занедбаності дітей і засоби її попередження.

4. Зміст підготовки спрямовувати на формування мотиваційної сфери особистості майбутнього вчителя, позитивного ставлення до превентивної діяльності та необхідність будувати відносини на основі педагогічної підтримки й своєчасної допомоги тим, хто її потребує.

5. Технологія особистісно-орієнтованої педагогічної підготовки забезпечує динаміку рівня готовності до превентивних дій у позитивну сторону, дозволяє уявити та усвідомити реальні можливості вчителя початкової школи в превентивному вихованні й навчанні молодших школярів. Технологія містить у собі всі умови для прояву індивідуальності особистості. Методи-ролі мають стимулювати превентивну діяльність, зміст якої та процес одержання результату нерозривно пов'язані між собою. У поєднанні рольових функцій, що виражають розмаїтість дій та імпровізацій, багатство емоцій і вольових зусиль, досягається розвиваючий ефект підготовки студентів до превентивної педагогічної діяльності. Причому особистісний аспект підготовки буде забезпечуватися технологією, якщо перенести акценти зі здібностей і можливостей студента на його особистість; із процесу цілеспрямованого розвитку якостей на процес педагогічної підтримки, створення умов для прояву природного потенціалу студентів, дозрівання й росту його здібностей.

6. Організація занять на принципах педагогічної взаємодії, співробітництва, рольової перспективи, імітаційно-ігровому й задачному підходах до їх структурування забезпечує умови для формування в студентів превентивних умінь і навичок, які необхідні для вирішення задач превентивного виховання й навчання учнів початкової школи. Процесуальна сторона підготовки припускає озброєння студентів системою основних понять превентивної педагогіки; закріплення стійкого інтересу до превентивної роботи з молодшими школярами, реалізацію гуманістичних принципів при оволодінні навчальним матеріалом,

формами й способами превентивної діяльності. Моделювання в процесі підготовки навчально-виховних ситуацій, які передбачають модель спілкування в системі “вчитель-учень”, програвання ролей стимулюють активність і саморозвиток особистості студентів.

7. Розмаїтість форм, способів, прийомів діяльності, використання тренінгів, імітацій, ділових ігор у підготовці студентів до превентивного навчання й виховання позитивно впливають на рівень їхньої готовності до превентивної діяльності.

8. Результативність моделі педагогічної підготовки студентів до превентивної діяльності визначається дотриманням сукупності умов, що проявляються в домінуванні особистісного над індивідуальним; оволодінні методикою вивчення особливостей і можливостей молодшого шкільного віку; виключенні авторитарних дій і закріпленні в майбутніх педагогів демократичного стилю діяльності; цілісності уявлень про моральні норми й правила поведінки в системі відносин “вчитель – учень”, створенні ситуації успіху й реалізації співробітництва в педагогічному процесі.

Результати педагогічної підготовки до превентивних дій залежать від ступеня прояву емоційної й поведінкової гнучкості студентів, що виступають важливими характеристиками їхнього професіоналізму.

9. Важливою складовою моделі підготовки студентів до превентивної роботи з молодшими школярами є моніторинг особистісно-орієнтованого педагогічного процесу. Мета його полягає у відстеженні особистісного й професійного зростання майбутніх учителів початкових класів під час засвоєння знань, оволодіння вміннями й навичками, накопичення досвіду превентивної діяльності, культури спілкування й формування готовності їх до превентивного виховання. Моніторинг підготовки студентів до превентивної діяльності оцінює загальні досягнення студентів.

Основними його критеріями є: оцінка суб'єктивного досвіду, особистісного змісту педагогічної діяльності, превентивних дій, спрямованість мотивів і потреб студентів, ступінь їхньої активності й самостійності при вирішенні навчальних проблем і виконанні завдань.

Продуктом моніторингу педагогічної підготовки є

готовність студента до превентивної роботи з учнями початкової школи, динаміка особистісного росту в позитивну сторону. Критеріями моніторингу виступають:

- психолого-педагогічний (рівень знань і умінь, що забезпечує результативність превентивних дій, позитивна мотивація навчальної діяльності);
- психологічний (рівень психологічного комфорту в системі відносин “викладач-студент”, “вчитель-учень”, рівень самодостатності майбутніх учителів; установки й цінності орієнтації учасників педагогічного процесу);
- соціально-психологічний (міжособистісні відносини, клімат у студентській групі, рівень групової згуртованості, психологічна захищеність кожного студента в педагогічному процесі);
- соціологічний (характер відносин всіх суб’єктів навчання до педагогічної підготовки, соціальні установки, професійні наміри майбутніх педагогів).

10. Підсумком підготовки студентів є високий рівень їх готовності до превентивної педагогічної діяльності, що виступає еталонною якістю, до якого мають наближатися їхні реальні знання, уміння і якості особистості.

Таким чином, розроблена структурна модель педагогічної підготовки студентів до превентивної діяльності з учнями початкових класів має позитивно вплинути на якість підготовки педагогічних кадрів.

Література

1. Кларин М.В. Пед-ая технология в учебном процессе: Анализ зарубежного опыта. – М.: Знание, 1989. – 87с.
2. Нісімчук А.С. Паранка О.С. Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології: Навчальний посібник. – Видав. Центр “Просвіта”. 2000. – 368 с.
3. Дубасенюк О.А. Теоретичні і методичні основи виховної діяльності педогога: Автореф. Дис... доктора пед наук 13.00.04. Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1996. – 48 с.
4. Щуркова Н.Е. Педагогическая технология (педагогическое воздействие в процессе воспитания школьника). – Краснодар, 1993. – 189 с.
5. Бондаревская Е.В. Личностно-ориентированное образование:

опыт разработки парадигмы. – Ростов н/Д.: Издательство Ростов. Гос. Ун-та, 2000. – 352 с.

6. Зеер Э.Ф., Романцев Г.М. Личностно-ориентированное профессиональное образование//Педагогика, 2002. – С.16-21.
7. Савченко О.Я. Ознаки особистісно орієнтованої підготовки майбутнього вчителя: проблеми теорії і практики: збірник наукових праць/ Ред... кол.: Н.В. Гузий (відп. Ред.) та ін. – К.: УДПУ, 1997. – С. 3-8.

Л.О.Савченко

ПЕДАГОГІЧНА ДІАГНОСТИКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

В статье рассмотрены проблемы педагогической диагностики, и влияние на развитие творческих способностей студентов в процессе обучения в высшей школе.

In article problems of pedagogical diagnostics, and influence on development of creative abilities of students are considered during training in the higher school.

Постановка проблеми. У період становлення національної системи освіти особливого значення набувають питання використання діагностичних методик у вищій школі. Педагогічна діагностика як система методів і засобів створює основу для виявлення труднощів у роботі, дозволяє визначити сильні чи слабкі сторони педагогічної діяльності, накреслити оптимальні шляхи подальшого розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців. Отже, існує реальна потреба суспільства в розвитку інтелектуального потенціалу та розвитку творчих здібностей кожної людини. І найважливіша роль у цьому процесі належить впровадженню в практику вищої школи – діагностичних методик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічною діагностикою займалися такі вчені і визначили її М.М.Обозов (процес аналізу результатів особистості), В.І.Зверов (визначення рівня педагогічних явищ), Л.М.Денякін (розпізнання творчого потенціалу особистості).

Нині розробленням цієї проблеми займаються М.М.Ржецький, Ю.І.Мальований, Н.М.Розенберг, В.І.Бондар, І.В.Распопов, І.Є.Булах, Л.Л.Момот, О.А.Козаков, С.У.Гончаренко